

FELTONI

ISPIS

Doprinos Katoličke Crkve obrazovanju i kulturi u Hrvatskoj (4/9)

FOTO: MARKO PRPIĆ / PIXSELL // PROMOCIJA MISALA PO ZAKONU RIMSKOGA DVORA (1483.) U NSK

ZAGREB (JKA) 29.10.2025. / 18:12

Serijal „Kršćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je kršćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Kraljevstva, autor mr. sc. Ante Matešić donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge kršćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Crkva kao prva „škola“ i „knjižnica“ hrvatskog naroda

Ako su krunidba i glagoljica postavile političke i liturgijsko-jezične temelje hrvatske samobitnosti, onda je Katolička Crkva kroz sustavni rad na obrazovanju i kulturi gradila „nosivu konstrukciju“ tog identiteta kroz stoljeća. Doprinos Crkve daleko je nadilazio puki teološki okvir; ona je u stoljećima bez vlastite državne strukture, predstavljala jedinu organizacijsku okosnicu koja je čuvala pismenost, umjetnost te nacionalnu svijest i kulturnu posebnost (usp. Raukar, 1997, str. 469–470). Upravo zahvaljujući crkvenim institucijama, pismenost i književnost preživjele su razdoblja političke nesigurnosti i ratova (usp. Šišić, str. 329–330). U povijesti hrvatskog obrazovanja i kulture, od srednjovjekovnih skriptorija do modernih sveučilišta, Katolička Crkva stoji kao nezaobilazni graditelj i trajni temelj.

Od benediktinskih skriptorija do prvih tiskara

U ranom srednjem vijeku, kada je društvo bilo pretežno nepismeno, samostani su bili jedina središta pismenosti i znanja (usp. Hercigonja, 1990, str. 95). Benediktinski red, sa svojim pravilom „Moli i radi“ (*Ora et labora*), donio je Europi kulturu prepisivanja knjiga. U hrvatskim krajevima, samostani poput onih na Krku, Pagu ili u Splitu postali su ishodišta u kojima su nastajali i čuvali se najvažniji glagoljaški i latinični kodeksi (usp. Buturac – Ivandija, 1973, str. 128–129). To su bile prve „knjižnice“ hrvatskog naroda, u kojima su se bržno prepisivala Evanđelja, misali, brevijari, ali i pravni spisi (usp. Vidović, 2007, str. 101).

Ovaj se kulturni rad osobito intenzivirao usvajanjem glagoljice. Kroz glagoljske liturgijske knjige, Crkva je stvorila jedinstven kulturni most, osiguravajući da se jezik naroda – hrvatska redakcija crkvenoslavenskog – sačuva i razvije (usp. Kostelić, 2020, str. 31–51). Misal (po zakonu rimskoga dvora) iz 1483. godine nije bio samo liturgijska knjiga, nego i simbol početka hrvatske tiskane riječi (usp. Tandarić, str. 55). Uvođenjem tiska u 15. stoljeću, Crkva je prepoznala novu snagu brzog širenja pismenosti i „ideje“ Evanđelja. Prve hrvatske tiskare (poput one u Kosinju) bile su usko vezane uz crkveni krug, omogućujući širenje pismenosti i vjerskih istina na narodnom jeziku (usp. Kale, 1999, str. 14–15).

Barokna obnova i obrazovna revolucija

Nakon osmanskih osvajanja i s pojavom protestantizma, Katolička obnova (Protoreformacija) donosi val sveobuhvatne kulturne i obrazovne revitalizacije. Ključnu ulogu u tom razdoblju preuzimaju novi redovi, prije svega isusovci i franjevci, ali i pavlini.

Isusovci su, slijedeći europske trendove, postali glavni nositelji modernog školstva. Osnivanjem gimnazija i akademija, uveli su sustavno, kvalitetno obrazovanje, dostupno širem krugu ljudi (usp. Buturac – Ivandija, 1973, str. 240.). Osnivanjem isusovačke gimnazije (1607.) i kasnijim preuzimanjem filozofskog studija te osnivanjem Akademije u Zagrebu (1669.), postavili su izravan temelj Sveučilišta u Zagrebu (usp. Isto str. 191–192). Isusovačka mreža škola nije služila samo vjerskoj edukaciji, već je podučavala prirodne znanosti, retoriku, logiku i klasične jezike, formirajući tako buduću intelektualnu elitu hrvatskog društva.

Franjevci su, osobito u Bosni i Hercegovini, Dalmaciji, Lici i Slavoniji, preuzeli ulogu istinskih „čuvara naroda“. Djelujući često pod iznimno teškim uvjetima Osmanskog Carstva (gdje su jedini legalni centri bili samostani, uz sultanovu „Ahdnamu“), franjevci su bili jedini prosvjetitelji (usp. Vidović, 2007, str. 244). U sklopu samostana otvarali su škole koje su podučavale pismenosti na hrvatskom jeziku (pučke škole), povijesti i vjeri, održavajući tako živom nacionalnu svijest. Franjevački pisci (poput fra Andrije Kačića Miošića s njegovim „Razgovorom ugodnim naroda slovinskog“) stvarali su djela na štokavskom narječju, popularizirajući povijest i ujedinjujući kulturu, čime su utjecali na formiranje modernog hrvatskog jezika.

Pavlini su, jednako tako, u sjeverozapadnoj Hrvatskoj razvijali tiskarstvo i bili ključni promicatelji katoličke kulture i pučkog prosvjete (usp. Buturac – Ivandija, 1973, str. 189). Njihov je doprinos bio posebno važan u jačanju narodne svijesti, osobito kroz rad Ivana Belostenca i njegova znamenitog rječnika „Gazophylacium“, jednog od najvažnijih djela hrvatske leksikografije.

Crkva i preporod: Formiranje moderne nacije

Tijekom 19. stoljeća i epohalnog Hrvatskog narodnog preporoda, uloga katoličkog klera – kako dijecezanskog, tako i redovničkog – postala je nezamjenjiva. Duhovnici su se prometnuli u istaknute nositelje nacionalne ideje, prepoznajući da se borba za opstojnost naroda mora voditi prije svega kroz kulturu i jezik. Kler je aktivno djelovao kao prosvjetitelj: širio je pismenost otvaranjem čitaonica, narodnih škola te poticanjem izdavanja knjiga i časopisa na hrvatskom jeziku. Istodobno je, kroz propovijedi i kateheze, promovao ideju jedinstva hrvatskog jezika, čime je aktivno sudjelovao u procesu standardizacije. Konačno, kler je bio ključan u pokretanju temeljnih institucija, služeći kao osnivač i pokrovitelj ključnih kulturnih i znanstvenih ustanova.

Ovaj period izrazio obilježava lik biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1815. – 1905.), koji je postao najznačajniji mecena hrvatske kulture i znanosti 19. stoljeća (usp. Vidović, 2007, str. 142). Svoju je financijsku i političku podršku usmjerio na ostvarenje ključnih projekata za hrvatsku kulturnu samobitnost i razvoj. Zahvaljujući njemu, 1866. godine osnovana je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), a bio je i ključni podupiratelj ponovnog utemeljenja Sveučilišta u Zagrebu 1874. godine. Njegovo se naslijeđe proteže i na umjetnost, budući da je 1884. osnovao i donirao veliku zbirku umjetnina za Galeriju starih majstora (današnja Strossmayerova galerija). Strossmayerova vizija obrazovane i kulturno svjesne Hrvatske ostala je trajni orijentir crkvenog djelovanja u modernom dobu.

Čuvar baštine u 20. stoljeću

U 20. stoljeću, posebno za vrijeme totalitarnog komunističkog režima (1945. – 1990.), Crkva je ponovno morala

NAJNOVIJE

- 11:40 Hrvati u Peruu proslavili 1100. obljetnicu Hrvatskog Kraljevstva i 40 godina pastoralne...
- 11:36 Priopćenje o susretu vjernika župe Mostarski Gradac s biskupom Palicem
- 11:22 Obilježena 105. obljetnica smrti sluge Božjega biskupa Mahnića
- 10:21 Biskup Martinović primio članice Regionalne uprave Klanateljica Krvi Kristove
- 10:18 Održan adventski koncert zborova Dubrovačke biskupije
- 10:01 Krštenje petog djeteta obitelji Kajfeš
- 08:32 Predbožnični posjet povjerenstava HRK-a socijalno-karitativnoj ustanovi u Krizevcima
- 08:32 Nadbiskup Hranic krstio peto dijete obitelji Lovinčević
- 08:12 Proslavljena Nedjelja Caritasa, prva obljetnica biskupskog ređenja i podjela službe akolitata u...
- 08:07 Biskup Huzjak čestitao blagdan Hanuke

NAJAVE

Danas Sutra Ostalo --

Proslava spomendan s. Marije Jule Ivanišević i njezinih susestara – Drinskih mučenica u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji – BiH/Hrvatska/Slovenija

65. obljetnica od stradanja pomoraca na brodu „Petar Zoranić“ – Rijeka

Proslava svetkovine sv. Ivana od Kriza u Karmelu u Brezovici – Zagreb

Susret biskupa Košića s ravnateljima odgojno-obrazovnih ustanova – Sisač

Sprovod fra Franje Ninića – Tuzla

Proslava sv. Marije Krucifikse na dubrovačkim Pilama – Dubrovnik

Nadbiskup Križić kod sestara Ančela na blagdan sv. Marije Krucifikse di Rose – Split

Svetkovina sv. Ivana od Kriza u Karmelu sv. Josipa – Breznica Bakovačka

Spomendan bl. Jule Ivanišević u Starom Petrovom Selu – Staro Petrovo Selo

Dani službenice Božje Marije Krucifikse Kozulic u Zagrebu – Zagreb

Adventski program „Služba riječi uz paljenje svijeća na adventskom vijencu“ – Dubrovnik

Izvedba glazbeno-scenske adaptacije djela „Božićna priča“ – Zagreb / Novska

NA KRŠĆANSKIM TEMELJIMA,
U ZAJEDNIŠTVU CRKVE,
HOĐOČASNICI NADE

PROJEKAT PAVLA BRADICA
HISTORIJSKI BISKUPSKI KONFERENCIJSKI
I BISKUPSKI KONFERENCIJSKI BODU I HAZUOVCI

REPUBLIKA HRVATSKA
BISKUPSKA KONFERENCIJA
KONFERENCIJA BISKUPSKIH BODU I HAZUOVCI

REPUBLIKA HRVATSKA
BISKUPSKA KONFERENCIJA
KONFERENCIJA BISKUPSKIH BODU I HAZUOVCI

preuzeti ulogu reformalnog čuvara hrvatske kulturne baštine i povijesne svijesti. Iako su joj obrazovne i kulturne institucije (škole, tiskare, dobrotorne ustanove) bile oduzete, a rad otežan i često proganjan, nastavljala je djelovati kroz usmene i pisane oblike (usp. Isto str. 440-444).

U tim teškim vremenima, Crkva je osiguravala opstanak bitnih nacionalnih sastavnica. Jezik i pismenost održavani su živima kroz vjeronauk, propovijedi te izdavanjem crkvenih glasila i kalendara, čime se čuvao hrvatski književni jezik i povijesna terminologija koja je u službenom diskursu bila potiskivana.

Nadalje, u hrvatskom iseljeništvu (usp. Isto str. 526-529), gdje je prijetnja asimilacije bila najveća, hrvatske katoličke misije (HKM) djelovale su kao jedina žarišta koji su, uz vjeru, čuvali jezik, kulturu, povijest i svijest o pripadnosti domovini. Brojne župe u Njemačkoj, Austriji, Kanadi i Australiji postale su mjesta okupljanja hrvatskih obitelji i prenošenja identiteta na nove generacije. Unatoč oduzimanju imovine, crkveni arhivi i riznice ostali su jedno od rijetkih mjesta gdje su se bržno čuvali neiskrivljeni dokumenti i umjetnine, svjedočeći o neprekinutom kontinuitetu hrvatske povijesti.

Zaključak: Kontinuitet uloge graditelja

Katolička Crkva u Hrvatskoj nije samo zajednica duhovnog života. Njezin je doprinos kulturi i obrazovanju stvorio trajni, neprekinuti kontinuitet u svim razdobljima. Od prepisivanja glagoljskih kodeksa, preko isusovačkih akademija, do mecenaskog rada biskupa Strossmayera, Crkva je oblikovala intelektualni i kulturni krajolik Hrvatske. Ona je Hrvatima dala prve škole, prve tiskane knjige, prva sveučilišta i bila jedini organizacijski oslonac u mračnim vremenima. Bez te postojanosti, hrvatska bi pismenost i kulturni identitet teško preživjeli stoljeća bez državnosti (usp. Raukar, 1997, str. 522-523). Upravo je to nasljeđe učinilo da Hrvatska uđe u modernu epohu s vlastitim jezikom, pismom i poviješću, čime je potvrđena trajna i presudna uloga Crkve u oblikovanju nacionalnog identiteta.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Zgrada rektorata zagrebačkog sveučilišta

Literatura:

KNJIGE

- Buturac, J. – Ivandija, A. (1973). *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*. Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda.
- Kale, E. (1999). *Hrvatski kulturni i politički identitet*. Osijek-Zagreb-Split: Pan liber.
- Raukar, T. (1997). *Hrvatsko srednjovjekovlje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šišić, F. (2004). *Povijest Hrvata. Pregled povijesti hrvatskoga naroda 600.–1918*. Split: Marijan tisak.
- Vidović, M. (2007). *Povijest Crkve u Hrvata*. Split-Metković: Crkva u svijetu / Matica hrvatska.

ČLANCI U ČASOPISIMA I ZBORNICIMA

- Hercigonja, E. (1990). *Neke jezično-stilske značajke Vinodolskoga zakona (1288) i Krčkoga (Vrbanskoga) statuta (1388)*. u: „Slovo: časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu“, 1990, 87-125.
- Tandarić, L. (1984). *Hrvatskologoljski »Misal po zakonu Rimskoga dvora«*. U: „Crkva u svijetu“, 19(1), 1984, 52-56.

DIPLOMSKI RADOVI

- Kostelić, A. (2020). *Glagoljica u Hrvatskoj s osvrtom na njezinu turističku valorizaciju*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.

Autor: Ante Mateša (ante.matesa@hkm.hr)

* Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti. Dozvoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i imena autora.

Krunidba i krst: Kršćanstvo kao temelj hrvatske državnosti (1/9)

Serijski „Kršćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je kršćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Krajevstva, autor mr. sc. Ante

Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge kršćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Glagoljica: Pismo koje je čuvalo vjeru i narod (2/9)

Serijski „Kršćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je kršćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Krajevstva, autor mr. sc. Ante

Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge kršćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Katoličanstvo kao identitet naroda kroz

Stoljeća (3/9)

Serijal „Krišćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je krišćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice

Hrvatskog Krajevstva, autor mr. sc. Ante Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge krišćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Pojedinci vjere i njihov doprinos oblikovanju identiteta hrvatskog naroda (5/9)

Serijal „Krišćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je krišćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice

Hrvatskog Krajevstva, autor mr. sc. Ante Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge krišćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Alojzije Stepinac: Predstavnik patnje naroda i njegovih nadanja (6/9)

Serijal „Krišćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je krišćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice

Hrvatskog Krajevstva, autor mr. sc. Ante Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge krišćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Uloga diplomacije Crkve u borbi za neovisnost Hrvatske (7/9)

Serijal „Krišćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je krišćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Krajevstva, autor mr. sc. Ante Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge krišćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Hrvatsko katoličanstvo danas: Između tradicionalizma i suvremenih izazova (8/9)

Serijal „Krišćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je krišćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Krajevstva, autor mr. sc. Ante Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge krišćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Kršćanstvo u budućnosti Hrvatske: Može li vjera još oblikovati nacionalnu viziju? (9/9)

Serijal „Kršćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je kršćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Kraljevstva, autor mr. sc. Ante Matela donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge kršćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

IKA

PODIJELI ČLANAK

»Kosinjska tiskara« 1100. obljetnica Benediktinci Crkva i školstvo franjevci glagoljica hrvatski narod hrvatsko iseljenništvo identitet isusovci Josip Juraj Strossmayer komunizam kršćanstvo kulturna baština pavlini pismenost samostani Sveučilište u Zagrebu

PROČITAJTE VIŠE

15.12.2025. / 11:40

Hrvati u Peruu proslavili 1100. obljetnicu Hrvatskog Kraljevstva i 40 godina pastoralne skrbi

11.12.2025. / 18:53

Završetak međunarodnog skupa o identitetu katoličke škole: filozofski, pastoralni i ekzeziološko-teološki naglasci

11.12.2025. / 07:35

Predavanja prvog dana međunarodnog znanstvenog skup o identitetu katoličke škole za kulturu dijaloga u Rijeci

✉ Pošaljite nam prijedlog za vijest ili najavu događaja.

[O nama](#) [kontakt](#) [Impressum](#) [Opći uvjeti korištenja](#) [Pravila privatnosti](#) [kolačići](#)

Budi dio naše mreže

Đaljeje korištenje vijesti u medijama samo uz prethodno odobrenje istakuća.
Sva prava pridržana © 2018 - 2025 Hrvatska katolička mreža

IKI NA VJEŠI